

Cséby Géza

Már Drangalag viszi

*Adalékok Takáts Gyula Drangalag-költészetéhez**

2005-ben jelent meg Takáts Gyulának (1911-2008), az utolsó Baumgarten-díjas, a Nyugat harmadik nemzedékébe tartozó költőnek „Öt esztendő Drangalagban” című kötete, amely az 1981 és 1985 közötti naplójegyzeteit közli Varga István szerkesztésében és a Pro Pannónia Kiadó gondozásában. Szездődtájt, mintegy kísérő kötet látott napvilágot a becehegyi emlékeket magába foglaló elveszett, majd megtalált „Bacchus könyve” kötetbe álmódott faximiléje. A becei „irodalmi pincszerek” vendégkönyvének kiadója a Bezsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság volt (2006).

Takáts költészetének, munkásságának kedvelői tavalyelőtt vehették kézbe, elsősorban Parill Orsolyának, Takáts Gyula unokahúgának jóvoltából és ismét a Pro Pannónia kiadásában „Újabb évek Drangalagban 1985-1988” címmel a naplójegyzetek következő kötetét. 2018-ban jelent meg a trilógia harmadik könyve „Becei agenda” címmel. A cím találó, hisz valóban a szőlőben, Becén feljegyzett tennivalók könyvéről van szó. Kicsit más, tartalmában kissé eltér az előzőektől, mégis szervesen kapcsolódik hozzájuk. A becei birtok, kialakításának, a szőlő és gyümölcsös telepítésének, a pince építésének száraznak tűnő adataival kezdi feljegyzéseit a szerző, de ahogy gyökeret eresztettek az ültetett csemeték, ahogy megépült a pince, a kis ház, a naplójegyzetek is bővebben lettek. Ekkor írta „Sziklából kihajló” című versét:

*Hatvan versért vettem hatvan mandulafát.
Mint izmos szüzek, amazon katonák
suhogó görcsösen, telt hadrendbe szállva,
nádak távcsövein néznek át a tájba.*

A Heszperidák kertjét Becére varázsló költő igazi otthonra lelt a Pannon táj eme mediterrán szögletében, a Szigligeti öbölre néző sziklás hegyen. Itt töltötte a hosszú nyarakat, olykor a tavaszt és őszt is. Itt álmódta meg *Drangalagot* és *Csu Fut*.

De feltehetjük a kérdést: hol is van tulajdonképpen Drangalag? Hol van és ki a mester, a tanító, aki egyben a tanítvány is, a bölcs filozófus Csu Fu? Erre maga

Takáts adja meg a választ az 1989-ben kiadott „Kövil az idő” című verseskötetében, ahol „összegyűjtötte” Csü Fu ismeretlen verseit. A kötet utolsó fejezetébe szerkesztették be e verseket és az olvasó számára eligazítást is ad Takáts: „A költő neve *irodalmi lexikonban nem szerepel. Szülőföldje Drangalag, amely Na Conxy Pánnal határos.* (Lásd Gulácsy Lajos) *Furcsa módon egy személyben mesterem és tanítványom is.*” Így Pomogáts Béla is hiába kereste a *Világirodalmi Lexikonokban* Csü Fu nevét – nem találta. Saját bevallása szerint talált vagy tizennégy hasonló nevű kínai versíró, de Csü Fu nem volt közöttük.

Amikor Takáts Gyula költészetében megjelenik Drangalag és Csü Fu személye, a költő életének válságos időszakát éli. Kortársainak és fiatalabb költőtársainak, imádott első feleségének, Loncikának halála, édesanyja, öccse elhunyt, mély nyomat hagyott benne. Ahogy Csűrös Miklós írja: „*A Drangalag-metafora összefoglalja és sűrítetten szimbolizálja ezt a másként csak terjengősen és bőbeszédűen körülírható világgépet és életérzést, amelyet a magány, a betegség és az öregedés, a halál előérzete kelthet az emberben élete vége közeledtével.*” A tudomásul vett öregedés, az emberi létezés határait megértő Csü Fu tudja, hogy hiába teremt Édent, Drangalagot, a Hesperidák kertjét, egyszer mindennek vége szakad és idővel rá kell jönni e fájdalmas felismerésre.

Balassa Tamás szerint Csü Fu – a mester és a tanítvány – taoista tisztaságú „drangalagi világa” ez, amiben Takáts Gyula sok éve folytatta mozdulatlanságában is lüktető felfedezőútját. Odahagyja az e világ koloncát, s megalkotja a természet és költészet tökéletes harmóniáját, a „múzsáknál sem nehezebb” meditatív teret. A becei szirtek, a kétoszlopos terasz, a berkek, nádak, szérűk balatoniként ismerős, mégis új világát.

Persze Drangalag lehet a tágabb és szűkebb világ is. Azonban a bölcs Csü Fu létezésének színtere, véleményem szerint, egyre inkább egy kisebb, mediterrán-jellegű, megálmodott de mégis valós tájhoz, egy elképzelt álom-világhoz kapcsolódik. Olvassuk el *A fügefákkal együtt* versének részletét:

*Néha még hallja is az álmait
s hogy onnan is arról szóljanak,
a könyvét is kinyitja Csü
s bár toll se volt vele
a fügefákkal együtt nézi
és olvassák a zöldön át,
mit írt Csü Fu keze...
-Az embereknél bölcsőbbek az álmaik...
-Platón szavánál tisztábbak a felhők...
-És Drangalagban a hegyek
álmaink és felhőink fölött is fénylenek...*

Vélhetjük, hogy Csü Fu Drangalagban él, ahogy Takáts Becén. Saját tuszkulánumban, ahonnét bölcsen figyel a világ történéseit és megírja a saját belső érzéseinek átszűrte, filozofikus gondolatait. A nagy egészről meglátja és átéli mindazt, ami számára lényeges és meghatározó. Takáts Gyula meg is indokolja ennek valóságát, mintegy útmutatót adva a Csü Fu és Drangalag versek megértéséhez: „*Arról érdemes beszélni, hogy a kozmoszban élünk, az alkotónak pedig meg kell teremteni a saját mikrokozmoszát. Ha nem ebbe a világba helyezi be műveit, akkor azok csak versek maradnak. A saját magunk teremtett világ a legfontosabb, mert tágítható, hiszen nincsenek fizikai és földrajzi határai. Ezt a birodalmat én Drangalagnak neveztem el. Benne él Csü Fu, aki a szépre és igazra figyel. Esetenként Csü Fu azonos a költővel, ám van, amikor ő szemléli a költőt.*” A metamorfozis lényege rendkívül fontos. Takáts olykor

kívülről figyeli Csú Fut, máskor eggyé lényegül vele. Erre utal „Így él Csú Fu” versében is:

*Csú Fu verset már alig ír.
Inkább csak beszélget velem,
s mutatja is, hogy lám, e kertben
nem is vagyunk mi ketten.*

*Egyetlen árnyék sétál a falon
és mosolyog, hogy ő, vagy én talán?
Nézem s tudom jól látja.
Így él Csú Fu a hegyi házba...*

Ám árulkodó a „Becei agenda” pincenapló 1983. október 21-i bejegyzése is: „A kis tuszkulánomom mögött az erdős mészkopár a muskátlikkal, kőrózsákkal, szömörccékkal, árvalányhajakkal és borókákkal, fenyőkkel, hegyitölgyekkel, vadrózsákkal olyan szép, akárcsak egy japán vagy kínai kert. Ahogy néztem, mint Csú Fu álltam ott.”

Rá kell mutatnunk, hogy Takáts már korábban kifejtette filozófiai nézetét, miszerint a tapintható mellett és azon túl létezik egy párhuzamos és legalább annyira érdemes világ (*Rejtett egész, Helyettünk szóljal* – kötetek). Laczkó András hívja fel rá a figyelmet, hogy „Az idealizmus két válfaján nevelődött filozófiájának lényege: csak akkor és úgy ismerhető meg teljesen a világ, ha a láthatót és az azzal jelenlévő láthatatlant vesszük számba. Ahhoz pedig a minden jelzésre érzékeny költészet ad tájékozási pontokat.” S ha Takáts az évek során egyre gyakrabban azonossá válik Csú Fuval, akkor Drangalag leírásaiban nem nehéz felfedezni a sziklák alatt, a hegyen megbújó kis házat, Takáts maga által épített tuszkulánomát, a cellát. A kis teraszt, a két oszloppal, a Szigligeti öböl panorámájára, a napfelkeltére nyíló csodás kilátást. „Barátainak a hegyről” versben, Csú Fuval együtt üzeni:

*A Nap, ha kel
Csú Fu a háza ajtaján
árnyékát lépve át,
a teraszán megáll
s a két oszlop alatt
kinyitva könyvét,
egy lepkeszárny
s az ég között
hallgatja, mit izen a fény...
(...)*

Nemcsak kísérteties hasonlóságot láthatunk a hellyel, ahol az esemény megtörténik, de belső vívódásait, a munka értelmének kétségbe vonását is kivetíti „A láng viszi” című versben:

*Alatta körben lángolnak a fák
és Csú Fu egyre följebb szorul.
Elhagyva áll alatta már a ház.
Ő építette s kérdezi: -Kinek?
A láng viszi s a forró szikla.
-S a hegyen túl hová tovább?-*

*Hátra se néz, úgy kérdezi...
Néma a hegy... Hajtja a láng...*

Takáts a lét és nemlét, az elmúlás, a volt és a van örök kérdéseit fejtegeti Csú Fu verseiben. Filozófiájában nem véletlenül választja kísérőül, kalauzul *Berzsenyit* vagy éppen *Horatiust*. Számára az ő költészetük alap és mérce. Pomogáts Béla így ír Becéről a „*Táj, lélek, költészet*” című írásában: „*Takáts Gyula világa igazán mediterrán világ, amelynek szellemi láthatára Itáliáig és Hellaszig ér. Ebben a világban a klasszicitás eszményei uralkodnak: a bölcs derű, a szelíd életöröm, a benső biztonságtudat. Takáts Gyula életrendje mégsem pusztán epikureista, törvényeit nem egyszerűen a bensőséges balatoni idill és a dunántúli tradíció szabja meg. Költészete tágas, megalapozott és átélt kultúráról tanúskodik, beleivódott a pannon táj művelődési öröksége, a latin auktorokat forgató művelt ősök hagyatéka csakúgy, mint a szülőföld irodalmának játékos kedélye és komoly bölcselete. Ez a klasszicizmus mindig küzdelemben születik meg, nem eleve birtokolt kegyelmi helyzet következménye, hanem felépített és kivívott rendje az életnek.*”

Pomogáts szavai az értő és a költő művészetét megértő irodalomtörténész gondolatainak papírra vetett változata. De vajon, ma mennyire trendi ez a klasszikus műveltség, latinos derű, okos gondolkodás? Félek kimondani is. Takáts Gyula is megérezhette ennek a kultúrának válságát (a *Szép versek* későbbi antológiáiból ki is hagyták az új szerkesztők), s a „*Kezén tartotta*” vers talán éppen kesernyés indításával, de a végén megadott bölcs válaszával tesz hitet nemcsak a saját életműve mellett:

*Hogy Csú Fu él-e még,
kérdezték tőlem a minap.
Fölnéztem.... Láttam a hegyet.
Fénylettek a sziklafalak.
Kimentem, s barlangja előtt
két csalán és egy kis menyét
napoztak kora délelőtt
és maga bár csak mosolyával írt,
de most egy versikét adott.
„Ha nem süt,
akkor is ragyog.”
Csak ennyi volt és a kezén
tartotta Csú Fu a napot.*

Takáts Gyula haláláig megmaradt költészetének ennél az utolsó, nagy, Drangalag ciklusánál. Mert eszménye: a természetben élő és a természettel harmóniában maradó ember, - akár csak Csú Fué. Ez a természet az emberi létezés kerete, színpada. A Drangalag-ciklusban találta meg azt a formát, amelyet leginkább magáénak tartott életének ebben a szakaszában. Takáts vallja, hogy művelni kell Drangalag kertjét, ám „*Csú Fu becei jegyzetei*” nem hagynak kétséget az erőtlenség, a megváltoztathatatlan vég, a reményvesztettség terhes és visszafordíthatatlan voltáról sem:

*Már fáradt és munkása sincs
Leszoktak arról sorra mind
és egyre-egyre fogy bora...
A tóig is aligha lát.*

*Esik és minden egyre csak rohad...
Tudhatta volna, mit hoz e szüret!
Ismerte jól az udvart odafent
s alattuk is ezt a hegyet...*

1995. szeptember 19-i dátummal abbamarad a „Becei agenda”. Utolsó mondatai szívbe-
markolóak: „A munkát, úgy ahogy bírom, de ebben a tündérbirodalomban nehéz az egyedüllét.
Régen ez a hegyi nesz Csual izent és beszélt.

Ma este csak a pihenés reményét adja. Reggel összeszedelőzködöm és megyek haza!

A must 16°-os.

Marcus Aureliust olvasom, de egyre nehezebben látom a betűket.

A sötétségbe a még sötétebb kísért... „

2001-ben kiadott „Már Drangalag viszi” kötetének címadó versében „a sok-sok volt,
árkádjai között” számot vet a sorssal Csú Fu, az öreg bölcs, az írástudó, a költő:

(...)

Fehér szavak s tapintva mind,

a mindentűli ég helyett

Csú Fut a kék sziklákön át

már Drangalag viszi...

S ahogy a sár-torony

zöld bádoggára visszanéz,

szőlők, prések, romok között

útján tovább kíséri Assisi...

Takáts Gyula tíz éve, 2008-ban, 97 éves korában hagyta itt a maga által megálmodott
Drangalagot. De itthagytá-e, s ha igen vajon megtalálta-e az új Drangalagot, ahol Csú Fuval
kart karba öltve már egyetlen árnyék nélkül nézik, hogy Becén, „a két árva oszlop közt”
hogyan pihéz a hó.

**A hévízi Csokonai szimpoziumon, 2018. május 18-án elhangzott előadás szerkesztett
válozata.*